

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJ KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2014, nr 4 (56)

M. Marchewka, W. Nogaj, *Nauka ekonomii oczami nastolatków*, „e-mentor” 2014, nr 4 (56), s. 10–23,
<http://dx.doi.org/10.15219/em56.1118>.

Nauka ekonomii oczami nastolatków

Małgorzata
Marchewka

Wioletta
Nogaj

Niniejsze opracowanie przedstawia wyniki piątej edycji badania dotyczącego świadomości i dojrzałości ekonomicznej dzieci oraz młodzieży. Zostało ono przeprowadzone – podobnie jak w poprzednich edycjach – w oparciu o anonimową ankietę, a respondentami byli uczniowie ze szkół podstawowych i gimnazjów uczestniczący w programach pozaszkolnej edukacji ekonomicznej – studenci Ekonomicznego Uniwersytetu Dziecięcego (EUD)¹ i Akademii Młodego Ekonomisty (AME)². Po raz pierwszy do wypełnienia ankiety zaproszono również gimnazjalistów, którzy nie uczestniczą ani nie uczestniczyli w pozaszkolnych zajęciach AME.

Ankieta została skonstruowana w taki sposób, aby uzyskać dane dotyczące trzech głównych obszarów badawczych, a mianowicie: wiedzy, umiejętności i postaw związanych z ekonomią, finansami i przedsiębiorczością. W każdym z wymienionych obszarów dokonano analizy uzyskanych wyników. Porównano odpowiedzi respondentów w obrębie grup badawczych EUD i AME oraz dodatkowo – zgodnie z przyjętym podziałem funkcjonalnym – przeprowadzono porównanie grupy AME i grupy uczniów gimnazjów, którzy nie uczestniczyli w programie pozaszkolnej nauki ekonomii.

Grupa badana

Badaniem objęto grupy młodzieży, które uczestniczyły w programach pozaszkolnej edukacji ekonomicznej w ramach Ekonomicznego Uniwersytetu Dziecięcego (EUD) z: Warszawy (111 osób), Rzeszowa (72 osoby), Poznania (76 osób), Białegostoku (80 osób), Katowic (106 osób), Kielc (44 osoby) i Wrocławia (85 osób). Wyniki badania uczniów szkół podstawowych zestawiono z rezultatami ankiety przeprowadzonej wśród ich starszych kolegów – gimnazjalistów uczestniczących w zajęciach Akademii Młodego Ekonomisty (AME) w: Warszawie (91 osób), Katowicach (37 osób), Białymstoku (33 osoby), Kielcach (17 osób) i Poznaniu (52 osoby). Łącznie w ba-

daniu wzięło udział 804 uczniów: 574 uczestników programu EUD oraz 230 uczestników programu AME. Dodatkowo ankietą objęto 72 uczniów gimnazjów (41 osób z Warszawy i 31 osób z Krakowa, grupa dalej określana jako GIM), którzy nie uczestniczyli w pozaszkolnych zajęciach edukacyjnych z ekonomii w ramach programu AME. Średnia wieku grupy EUD to 11,86 roku, natomiast AME – 14,74 roku. Dzieci ze szkół podstawowych brały udział w zajęciach średnio przez 1,63 semestru, podczas gdy studenci AME średnio przez 2,15 semestru. Średnia wieku uczniów grupy GIM wyniosła 14,76 roku.

Konstrukcja badania

Ankieta, którą wypełniali uczniowie, składała się z siedmiu pytań i zadań o różnym charakterze. Do obszaru badawczego wiedza zaliczono trzy zadania. Dwa z nich miały na celu sprawdzenie deklarowanej i rzeczywistej wiedzy ankietowanych. W ramach tych zadań uczniowie oceniali (subiektywnie) swoją znajomość czternastu popularnych pojęć ekonomicznych (niekoniecznie bezpośrednio związanych z programem zajęć EUD i AME), a następnie samodzielnie wybierali i definiowali dwa z nich. Przy dokonywaniu oceny poprawności definicji przyjęto liberalne kryteria, głównie ze względu na młody wiek ankietowanych.

Dla celów niniejszego opracowania pojęcia te przypisano do kategorii według poniższego klucza:

- obszar I (*gospodarka*) zawierał pojęcia: PKB, dług publiczny, stopa bezrobocia, polityka fiskalna, inflacja;
- obszar II (*finanse*) zawierał pojęcia: podatek VAT, parabank, procent składany, pieniądz elektroniczny, akcyza, spirala zadłużenia;
- obszar III (*przedsiębiorczość*) zawierał pojęcia: spółka akcyjna, koszt stały, prywatyzacja.

¹ Program edukacyjny popularyzujący wiedzę ekonomiczną wśród piąto- i szóstoklasistów, organizowany przez Fundację Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych i dofinansowany ze środków Narodowego Banku Polskiego. Więcej informacji o programie można znaleźć na stronie www.uniwersytet-dzieciecy.pl.

² Program edukacyjny popularyzujący wiedzę ekonomiczną wśród gimnazjalistów, organizowany przez Fundację Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych. Więcej informacji o programie można znaleźć na stronie www.gimiversity.pl.

Ponadto, w obszarze funkcjonalnym *wiedza* dokonano analizy odpowiedzi uczniów na pytanie dotyczące źródeł pozyskiwania wiedzy ekonomicznej. W obszarze funkcjonalnym *umiejętności* uwzględniono odpowiedzi na pytania dotyczące oceny umiejętności radzenia sobie w codziennych sytuacjach, w których przydatna jest wiedza z zakresu ekonomii i przedsiębiorczości (*umiejętności praktyczne*), oraz oceny umiejętności wyjaśnienia wybranych problemów ekonomicznych (*umiejętności teoretyczne*). Z kolei w obszarze funkcjonalnym *postawy* badano poglądy uczniów na temat celowości i zasadności nauki ekonomii, a także na temat wybranych problemów ekonomicznych.

Wiedza

Analizując wyniki młodszych uczniów (EUD) w zakresie deklarowanej znajomości pojęć ekonomicznych z wyróżnionych trzech obszarów badawczych (*gospodarka, finanse i przedsiębiorczość*), można stwierdzić, iż – analogicznie do poprzednich edycji badania – w każdym obszarze występują terminy, które większość uczniów potrafi w swojej subiektywnej ocenie wyjaśnić. Są jednak także takie, których znajomość deklaruje zdecydowana mniejszość respondentów. Przedstawione wykresy obrazują deklarowaną znajomość poszczególnych terminów związanych z gospodarką, finansami i przedsiębiorczością.

Badani deklaruwali znajomość poszczególnych pojęć, a następnie wybierali dwa terminy, które definiowali. W tabeli 1 ujęto dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru

gospodarka, który należy interpretować jako odsetek poprawnych definicji przedstawionych przez osoby wybierające dany termin do zdefiniowania oraz liczbę osób decydujących się na wyjaśnienie danego pojęcia.

Tabela 1. Dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru gospodarka (EUD, AME i GIM)

POJĘCIE	EUD		AME		GIM	
	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **
Inflacja	64	74%	53	81%	7	100%
Stopa bezrobocia	84	33%	41	80%	12	67%
PKB	25	12%	37	54%	5	20%
Dług publiczny	64	30%	29	34%	9	33%
Polityka fiskalna	1	0%	0	-	1	0%

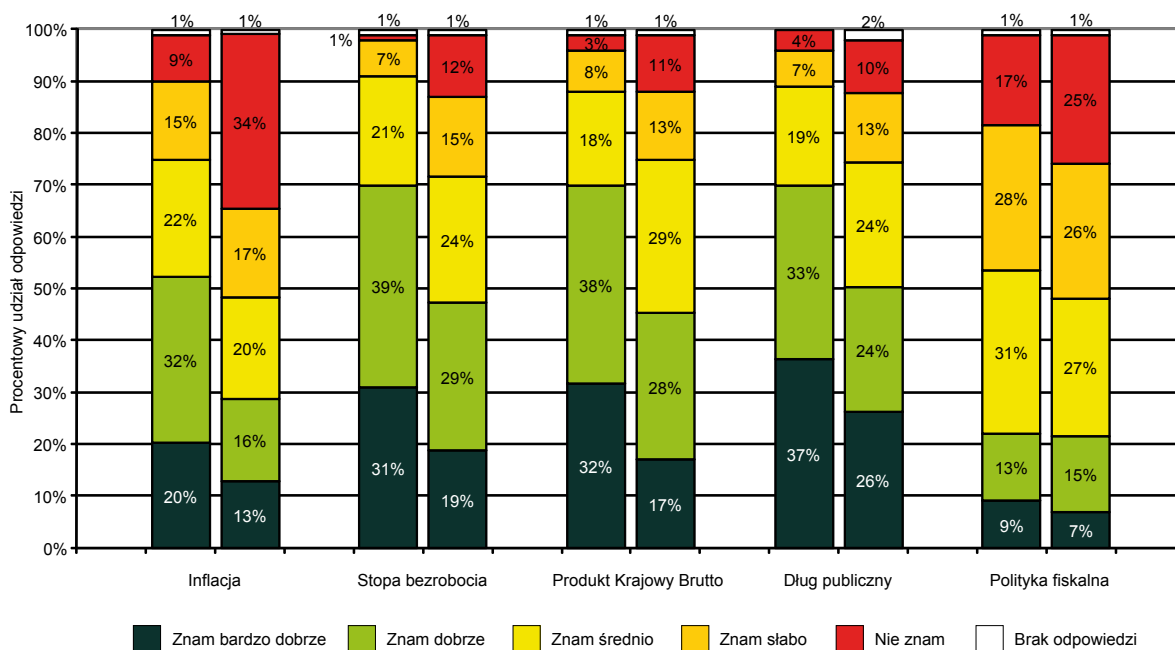
* L.os. – oznacza liczbę osób wybierających pojęcie do samodzielnej definicji.

** Traf. – procentowo wyrażona liczba poprawnych definicji w stosunku do liczby osób podejmujących próbę zdefiniowania danego pojęcia.

Źródło: opracowanie własne.

W obszarze *gospodarka* (wykres 1) uczniowie EUD, podobnie jak w roku ubiegłym, deklaruwali najniższą znajomość pojęć *inflacja* i *polityka fiskalna*, co przełożyło się także w oczywisty sposób na małą „popularność” tych pojęć, jeśli chodzi o ich wybór

Wykres 1. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru gospodarka (EUD i AME)

Źródło: opracowanie własne.

do definiowania (tabela 1). W przypadku pojęcia *polityka fiskalna* tylko 1 osoba zdecydowała się na jego zdefiniowanie, aczkolwiek odpowiedź, która padła („*polityka w Finlandii*”), wskazuje, iż nie była to próba merytorycznego zmierzenia się z definicją tego pojęcia. Natomiast te osoby, które zdecydowały się wyjaśnić definicję *inflacji*, z reguły czyniły to prawidłowo (74 proc. poprawnych odpowiedzi).

Największą popularnością cieszyły się pojęcia *stopa bezrobocia* (14,98 proc. ogółu badanych wybrało to pojęcie do zdefiniowania) i *dług publiczny* (11,49 procent). Niemniej jednak odsetek poprawnych definicji tych pojęć był niższy niż ich deklarowana znajomość. Szczególnie widoczne jest to w przypadku pojęcia *dług publiczny*, którego bardzo dobrą lub dobrą znajomość zadeklarowało 50 proc. uczniów, a które prawidłowo zdefiniowało 30 proc. osób.

Tradycyjnie już największy rozdzźwięk pomiędzy deklarowaną a rzeczywistą znajomością pojęć wystąpił przy definiowaniu terminu *PKB*. Jego dobrą lub bardzo dobrą znajomość zadeklarowało w grupie EUD 45 proc. respondentów. Do definiowania tego pojęcia przystąpiło jednakże jedynie 4,35 proc. badanych (25 osób), z czego zaledwie 3 osoby odpowiedziały prawidłowo.

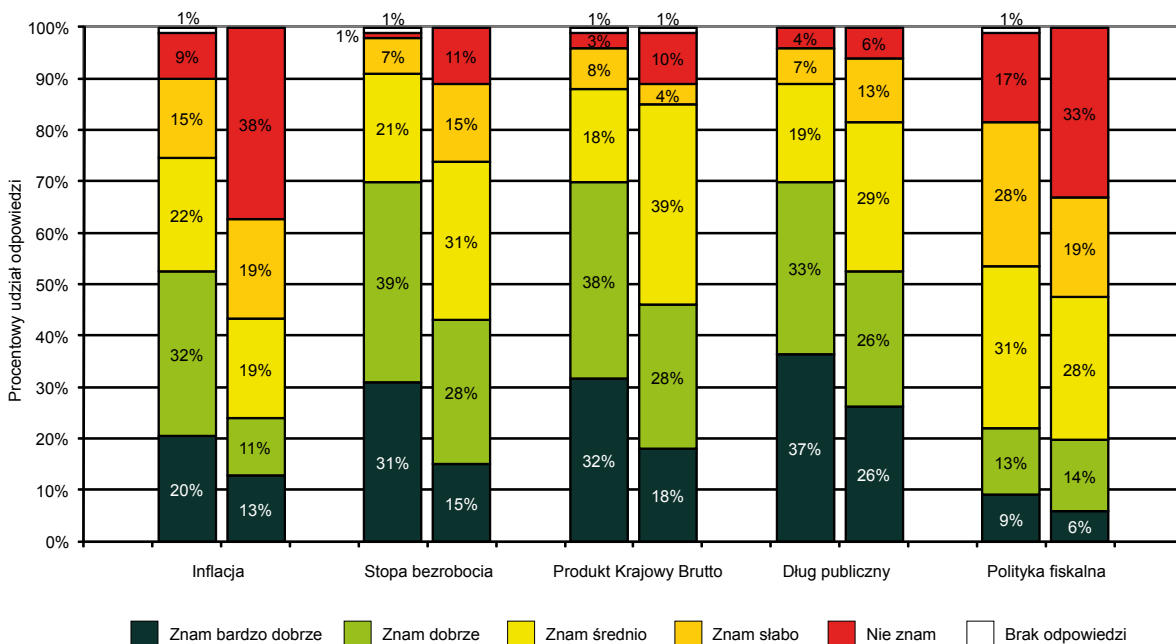
Dla grupy uczniów starszych (AME), podobnie jak dla grupy młodszej, najtrudniejszym pojęciem do zdefiniowania w obszarze *gospodarka* (wykres 1) była *polityka fiskalna*. Pomimo tego, że 22 proc. ankietowanych określiło swoją znajomość tego pojęcia jako dobrą lub bardzo dobrą, nikt nie podjął próby jego zdefiniowania (tabela 1). Najczęściej wybieranymi do zdefiniowania pojęciami były: *inflacja* (22,17 proc.

badanych), *stopa bezrobocia* (14,78 proc.) i *PKB* (13,91 procent). Rzeczywista znajomość wymienionych pojęć kształtowała się na dość wysokim poziomie (tabela 1). W odróżnieniu od ubiegłorocznego badania, tym razem grupa AME zaprezentowała dość dobrą znajomość pojęcia *PKB* (na poziomie 54 procent).

Wykres 2 obrazuje porównanie odpowiedzi grupy AME i uczniów gimnazjów (GIM), którzy nie uczestniczyli w pozaszkolnych zajęciach edukacji ekonomicznej. Zwraca uwagę dużo niższy poziom deklarowanej znajomości poszczególnych pojęć przez grupę GIM. Jeżeli chodzi o rzeczywistą wiedzę (tabela 1), grupa GIM nie osiągnęła znacząco niższych wyników od grupy AME (czego teoretycznie można było oczekiwać). Największa różnica na korzyść AME wystąpiła przy definiowaniu pojęcia *PKB* (54 proc. do 20 proc. poprawnych odpowiedzi), natomiast w przypadku pojęcia *inflacja* wszyscy uczniowie GIM (7 osób) zdefiniowali je poprawnie.

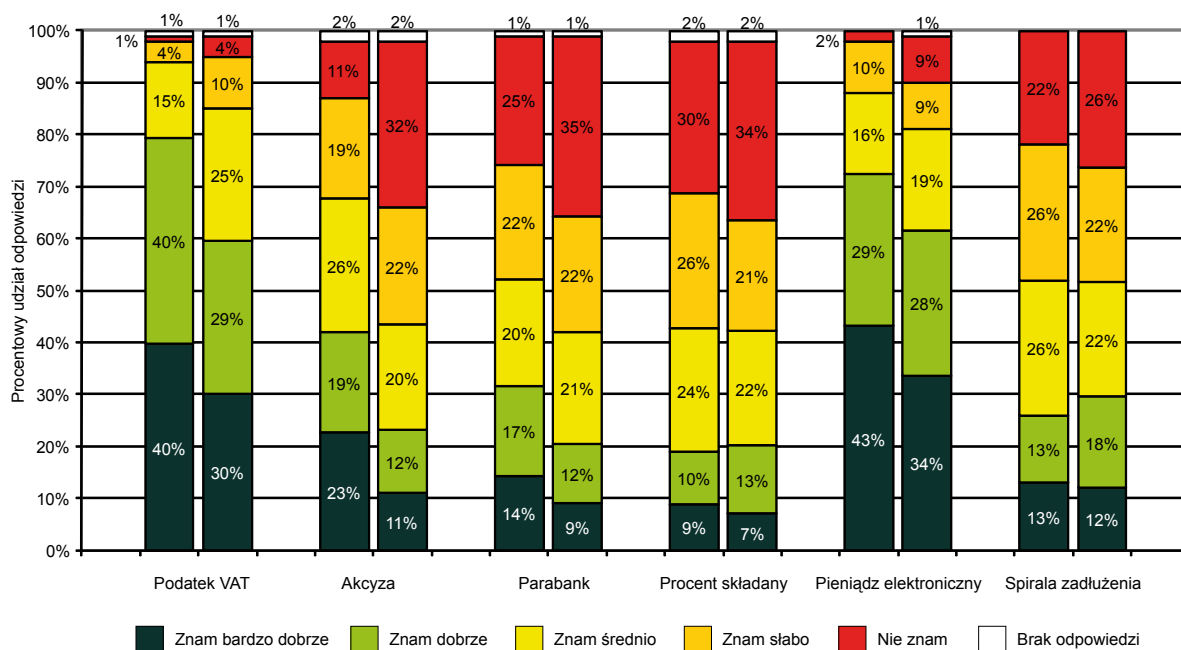
W obszarze *finanse* (wykres 3) respondenci grup EUD i AME deklarowali najlepszą znajomość pojęć *podatek VAT* (80 proc. AME i 59 proc. EUD) oraz *pieniądz elektroniczny* (72 proc. AME i 66 proc. EUD). Najczęściej także wybierano je do definiowania (tabela 2). Tym, co zaskakuje w porównaniu z poprzednimi edycjami badań, jest zdecydowana poprawa w definiowaniu pojęcia *pieniądz elektroniczny*. W ubiegłym roku odsetek poprawnych odpowiedzi wyniósł 52 proc. wśród uczniów EUD i 58 proc. wśród uczniów AME, a obecnie było to odpowiednio aż 95 i 96 proc. poprawnych odpowiedzi. Nadal najtrudniejszym terminem dla uczniów pozostaje *procent składany*, z którego definicją nie poradził

Wykres 2. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru gospodarka (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 3. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru *finanse* (EUD i AME)

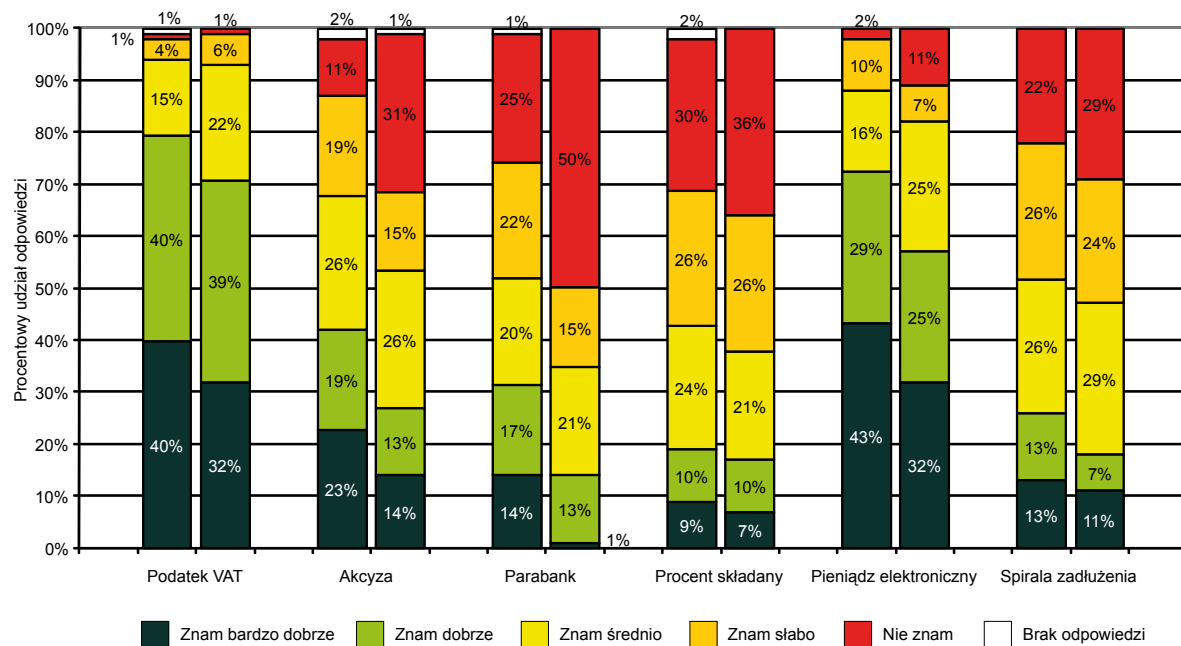
Źródło: opracowanie własne.

sobie żaden uczeń. Uczniowie młodszy (EUD) mieli także duży problem z pojęciem *akcyza*, którego nie potrafili poprawnie zdefiniować.

Jeżeli chodzi o porównanie grup AME i GIM, to w obszarze *finanse* (wykres 4) jeszcze wyraźniej niż

w obszarze *gospodarka* uwidoczniło się wyrównanie poziomu obu badanych grup pod względem posiadanej rzeczywistej wiedzy (tabela 2). Deklaratywnie uczniowie GIM oceniali swoją znajomość pojęć z tej grupy niż niż grupa AME.

Wykres 4. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru *finanse* (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 2, podobnie jak w przypadku poprzedniego obszaru analizy, ujęto dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru *finanse*.

Tabela 2. Dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru *finanse* (EUD, AME i GIM)

POJĘCIE	EUD		AME		GIM	
	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **
Podatek VAT	170	71%	69	62%	8	63%
Akcyza	11	0%	18	78%	4	75%
Parabank	21	36%	15	53%	2	50%
Procent składany	5	0%	1	0%	0	-
Pieniądz elektroniczny	167	95%	54	96%	11	91%
Spirala zadłużenia	29	86%	4	100%	1	100%

* L.os. – oznacza liczbę osób wybierających pojęcie do samodzielnej definicji.

** Traf. – procentowo wyrażona liczba poprawnych definicji w stosunku do liczby osób podejmujących próbę zdefiniowania danego pojęcia.

Źródło: opracowanie własne.

Obszar *przedsiębiorczość* (wykres 5) obejmował jedynie trzy pojęcia. Badani z grup AME i EUD deklarowali stosunkowo dobrą (łącznie odsetek wskazań „znam

bardzo dobrze” i „znam dobrze” oscylował wokół 50 proc.) znajomość pojęć *koszt stały* i *spółka akcyjna*. Rzeczywista wiedza respondentów była na nieco niższym poziomie (tabela 3), aczkolwiek należy odnotować zdecydowaną poprawę w stosunku do roku ubiegłego, jeżeli chodzi o umiejętność wyjaśnienia przez młodszych uczniów pojęcia *koszt stały*. Zdecydowanie rzadziej niż w poprzednich badaniach uczniowie mylili to pojęcie ze stałą wysokością kosztu.

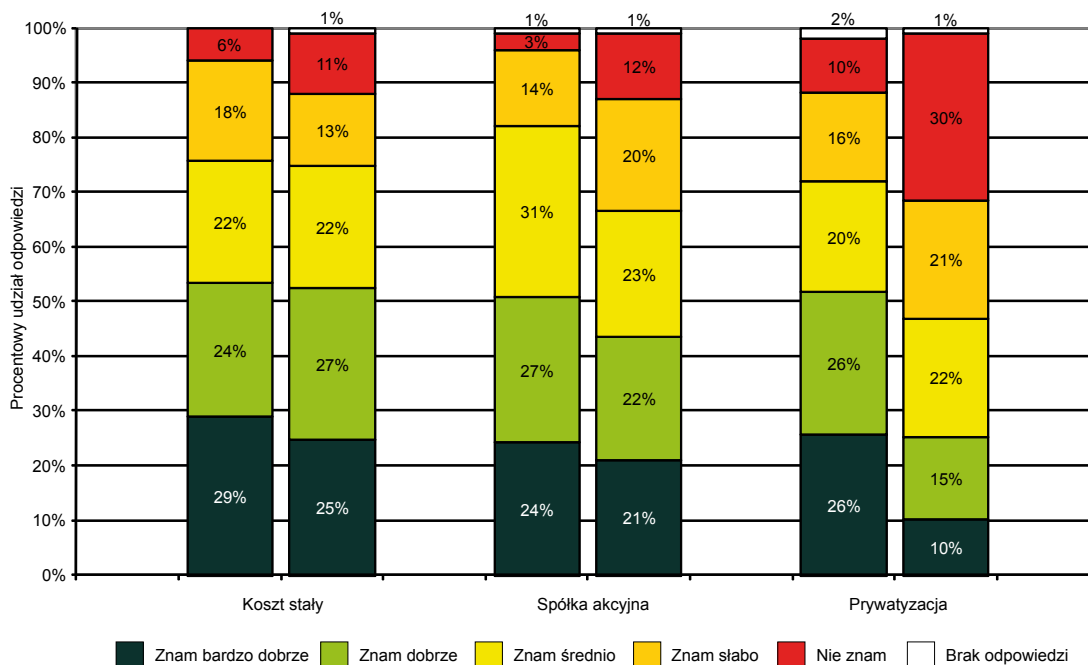
W grupie AME uczniowie deklarowali dobrą i bardzo dobrą (łącznie odsetek wskazań powyżej 50 proc.) znajomość wszystkich trzech pojęć w obszarze *przedsiębiorczość*. Zdecydowanie najczęściej do definiowania wybierane było pojęcie *prywatyzacja* (13,47 proc.), a rzeczywiście zdefiniować je potrafiło 81 procent uczniów, którzy się tego podjęli. Świadczy to o dobrym rozeznaniu starszej młodzieży w posiadanej przez siebie wiedzy.

Na zadowalającym poziomie definiowano pojęcie *koszt stały* (50 procent poprawnych odpowiedzi). Niepodziewanie w przypadku pojęcia *spółka akcyjna* uczniowie AME udzielili zaledwie 22 proc. prawidłowych odpowiedzi. To prawie dwukrotnie mniej niż w przypadku uczniów EUD (43 proc. prawidłowych definicji).

W przypadku grupy GIM (wykres 6) potwierdziła się tendencja do zaniżania oceny własnej znajomości poszczególnych pojęć. Ich rzeczywista znajomość była o wiele lepsza niż w deklaracjach i w żadnym przypadku nie była gorsza niż w grupie AME.

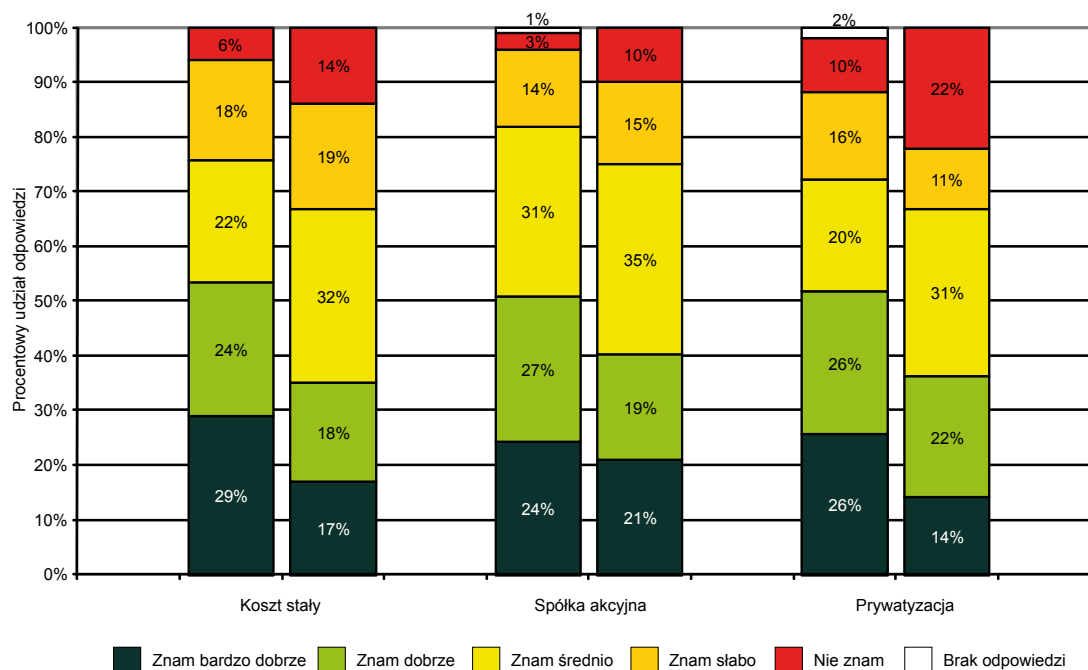
W tabeli 3 ujęto dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru *przedsiębiorczość*.

Wykres 5. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru *przedsiębiorczość* (EUD i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6. Deklarowana znajomość pojęć z obszaru przedsiębiorczość (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Dane liczbowe dotyczące poziomu rzeczywistej znajomości pojęć z obszaru przedsiębiorczość (EUD, AME i GIM)

POJĘCIE	Ogółem		AME		GIM	
	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **	L.os. *	Traf. **
Koszt stały	64	50%	16	50%	6	50%
Spółka akcyjna	34	43%	9	22%	2	50%
Prywatyzacja	18	61%	31	81%	3	100%

* L.os. – oznacza liczbę osób wybierających pojęcie do samodzielnej definicji.

** Traf. – procentowo wyrażona liczba poprawnych definicji w stosunku do liczby osób podejmujących próbę zdefiniowania danego pojęcia.

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując część analizy dotyczącą obszaru *wiedza*, w której zaprezentowano subiektywną i obiektywną ocenę znajomości poszczególnych pojęć ekonomicznych w grupach AME, EUD i GIM, można sformułować kilka wniosków.

W porównaniu z poprzednimi edycjami badania można zauważyć wyraźną poprawę w definiowaniu takich pojęć jak *koszt stały*, *pieniądz elektroniczny* i *PKB*. Poprawa jest na tyle istotna, że można wręcz odnieść wrażenie, iż uczniowie AME i EUD w czasie od ostatniego badania byli szczególnie uwrażliwieni na

unikanie błędów przy definiowaniu tych pojęć. Jeżeli chodzi o porównanie grup AME i EUD, to nie ulega wątpliwości, iż grupa starsza (AME) prezentuje zdecydowanie wyższy poziom wiedzy rzeczywistej (czego naturalnie należało oczekiwać). Na 14 definiowanych pojęć w 9 przypadkach grupa ta osiągnęła lepsze wyniki niż młodsi uczniowie. Najbardziej spektakularna różnica wystąpiła w przypadku pojęcia *akcyza* – 78 proc. uczniów AME, którzy je wybrali, przedstawiło prawidłową definicję, podczas gdy z grupy EUD tylko pojedyncze osoby podjęły próbę zmierzenia się z nią – niestety bez sukcesu.

W porównaniu z rokiem ubiegłym różnica pomiędzy grupą AME i EUD pod względem rzeczywistej wiedzy uległa zmniejszeniu. Młodszy uczniowie definiowali w tym roku dwa pojęcia lepiej niż ich starsi koledzy (*spółka akcyjna* 43 do 22 proc. i *podatek VAT* 71 do 62 proc na korzyść EUD). W ubiegłym roku był tylko jeden taki przypadek. Dla obu grup pojęciami zbyt trudnymi okazały się *procent składany* i *polityka fiskalna*. Ich znajomość zadeklarowało jedynie około 20 proc. badanych z obu grup, aczkolwiek brak wyboru tych pojęć do definiowania pozwala przypuszczać, że w rzeczywistości zna je dużo mniejszy odsetek uczniów. Młodszym duży kłopot sprawiło także pojęcie *akcyza*.

Porównanie grup AME i GIM wykazało, że nie można sformułować tezy o istnieniu znaczących różnic w poziomie rzeczywistej wiedzy obu grup uczniów. W niektórych przypadkach wyniki grupy GIM były nawet lepsze niż grupy AME. Można zaryzykować tezę, iż dość liberalne kryteria oceny mogły wpłynąć na „wyrównanie się” poziomowi obu grup. Uczniowie

Tabela 4. Źródła wiedzy ekonomicznej (EUD, AME i GIM)

	Odpowiedzi	Artykuły ekonomiczne w prasie codziennej	Artykuły ekonomiczne w internecie	Zajęcia w szkole	Udział w pozaszkolnych projektach edukacyjnych	Programy telewizyjne o tematyce gospodarczej	Rozmowy z rodzicami
EUD	Bardzo często	4%	12%	7%	25%	17%	27%
	Często	12%	19%	16%	30%	27%	26%
	Czasami	33%	32%	30%	23%	26%	23%
	Zdarzyło się to raz lub dwa	29%	23%	17%	13%	17%	13%
	Nigdy	19%	11%	28%	6%	9%	7%
AME	Bardzo często	4%	12%	7%	25%	17%	27%
	Często	12%	19%	16%	30%	27%	26%
	Czasami	33%	32%	30%	23%	26%	23%
	Zdarzyło się to raz lub dwa	29%	23%	17%	13%	17%	13%
	Nigdy	19%	11%	28%	6%	9%	7%
GIM	Bardzo często	3%	11%	6%	6%	13%	18%
	Często	7%	8%	8%	8%	17%	25%
	Czasami	22%	35%	29%	17%	32%	24%
	Zdarzyło się to raz lub dwa	29%	17%	28%	26%	11%	17%
	Nigdy	35%	25%	25%	39%	24%	13%

* W danej grupie suma udziałów może różnić się od 100 proc. z uwagi na braki odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

GIM mogli się bowiem zetknąć z większością definiowanych pojęć przy różnych okazjach i wykorzystując swój zasób wiedzy ogólnej, mniej lub bardziej trafnie je definiowali. Tezę tę potwierdza fakt, że w przypadku definiowania pojęcia PKB wynik uczniów AME był zdecydowanie lepszy niż uczniów GIM. Pojęcie PKB trudno bowiem wyjaśnić w sposób opisowy, należy znać rozwinięcie skrótu i jego znaczenie, a ta wiedza jest o wiele łatwiej dostępna dla uczestników dodatkowych zajęć z ekonomii.

Integralną częścią obszaru *wiedza* było pytanie o źródła wiedzy ekonomicznej. Badani mogli wskazać tutaj kilka źródeł pozyskiwania wiedzy (katalog zamknięty), przypisując im pozycje od 1. do 5. Wyniki dla wszystkich badanych grup przedstawiono w tabeli 4. W grupach AME i EUD bardzo ważnymi źródłami pozyskiwania wiedzy były pozaszkolne zajęcia edukacyjne oraz rozmowy z rodzicami, zaś szkoła, już niejako tradycyjnie, otrzymała obok artykułów ekonomicznych w prasie codziennej najmniej wskazań.

W przypadku grupy GIM najwięcej wskazań jako źródło wiedzy ekonomicznej otrzymały rozmowy z rodzicami, a najmniej pozaszkolne zajęcia ekonomiczne i artykuły ekonomiczne w prasie codziennej. Dla uczniów ze wszystkich ankietowanych grup ważnym źródłem wiedzy niezmiennie pozostaje internet.

Podobnie jak w latach poprzednich, należy zauważyć, iż wyniki w zakresie źródeł pozyskiwania informa-

cji mogą być obarczone dwojakiego rodzaju błędami. Pierwszy z nich wiąże się z faktem, że ankieta została przeprowadzona właśnie w ramach pozaszkolnych zajęć edukacyjnych – część ankietowanych uczniów mogła poczuć się zobowiązana do wskazania właśnie tej formy pozyskiwania wiedzy.

Drugi rodzaj błędu może wynikać z chęci lepszej autoprezentacji i polega na niezgodnym z prawdą wskazywaniu takich źródeł jak artykuły w prasie codziennej, artykuły na portalach ekonomicznych czy audycje telewizyjne. Wybór tej opcji może być bardziej odpowiedzią na oczekiwania ze strony nauczycieli i prowadzących programy niż odzwierciedleniem rzeczywistej sytuacji.

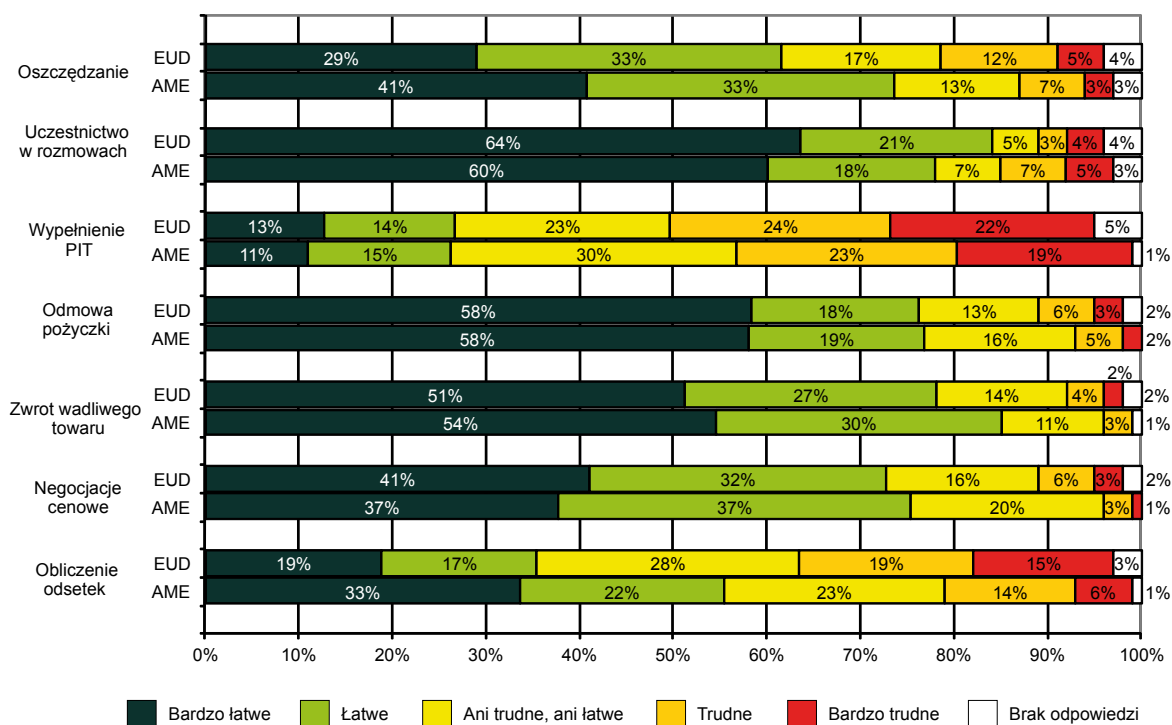
Umiejętności

Drugi obszar funkcjonalny, w ramach którego analizowano odpowiedzi badanych, to *umiejętności*.

Badani odpowiadali na dwa pytania: dotyczące oceny własnych umiejętności radzenia sobie w codziennych sytuacjach, w których przydatna jest wiedza z zakresu ekonomii (*umiejętności praktyczne*), oraz oceny umiejętności wyjaśnienia wybranych problemów ekonomicznych (*umiejętności teoretyczne*). Przedstawione problemy i sytuacje należało ocenić w pięciostopniowej opisowej skali (od *bardzo trudny* do *bardzo łatwy*).

Uczniowie z grupy EUD wskazali, iż najmniej kłopotów mieli z uczestnictwem w rozmowach na

Wykres 7. Umiejętności praktyczne (EUD i AME)

Źródło: opracowanie własne.

tematy ekonomiczne, odmową pożyczania pieniędzy koledze czy też zwrotem wadliwego towaru. Interesujące jest także to, że aż 73 proc. uczniów EUD uznało za *bardzo łatwe* i *łatwe* negocjacje cenowe. Wyniki są zbliżone do tych z roku ubiegłego, co świadczy o dość wysokim poziomie świadomości konsumenckiej i nie mniejszej dozie asertywności. U tak młodych osób może to stanowić pewnego rodzaju zaskoczenie. Najwięcej kłopotów najmłodszy mieli z wypełnieniem formularza PIT (tylko 13 proc. uczniów EUD uznaje to za *bardzo łatwe*) oraz z obliczeniem odsetek od lokaty (19 proc. wskazań odpowiedzi *bardzo łatwe*).

W grupie uczniów starszych (AME) rozkład ocen trudności czynności praktycznych jest podobny do tego w grupie młodszej. Interesujące są odpowiedzi ankietowanych dotyczące tzw. trudnych sytuacji (*odmowa pożyczki, zwrot wadliwego towaru* czy *negocjacje cenowe*) – podobnie jak w młodszej grupie, starsi uczniowie deklarują, iż nie miałoby problemu z poradzeniem sobie w takich sytuacjach. Tym, czym grupa AME odróżnia się zdecydowanie od swoich młodszych kolegów, jest większa deklarowana umiejętność poradzenia sobie z obliczeniem odsetek (33 proc. wskazań jako *bardzo łatwe*) oraz – co szczególnie istotne – z oszczędzaniem. Widać, że starsi uczniowie doceniają wagę racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami.

Reprezentanci grupy GIM generalnie niżej oceniają własne umiejętności praktyczne niż ich rówieśnicy z AME. Mimo to, podobnie jak w grupie AME, najmniej kłopotów sprawiłyby im: zwrot wadliwego towaru,

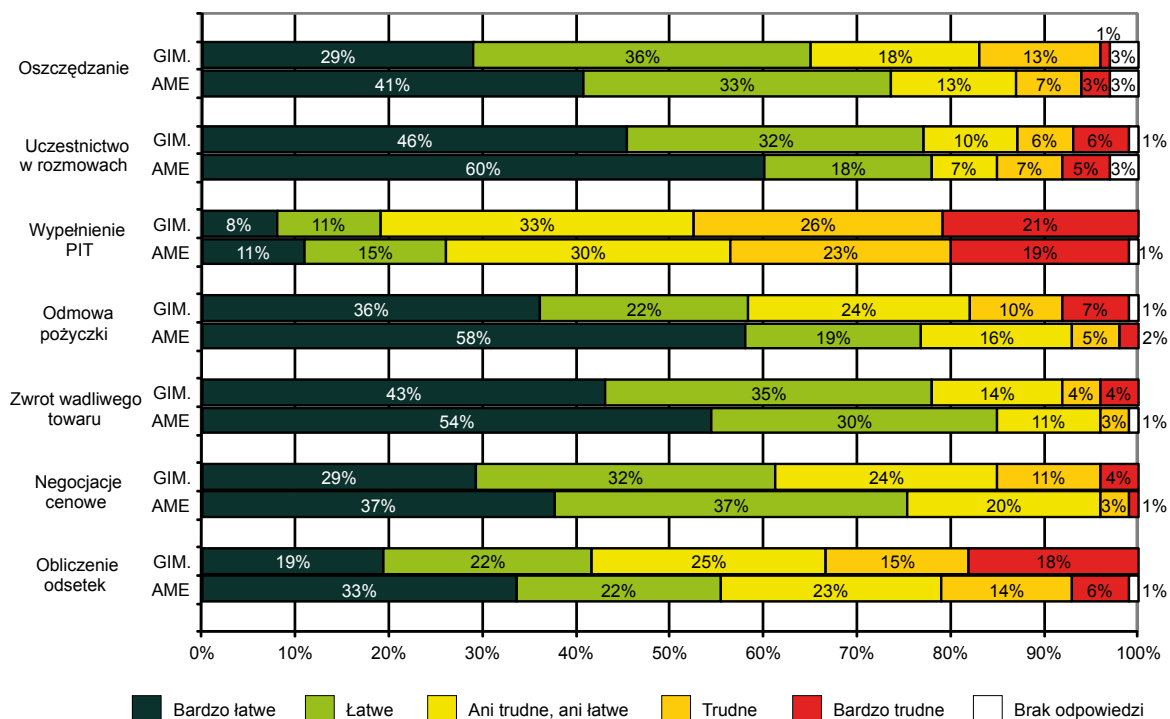
uczestnictwo w rozmowach na tematy ekonomiczne czy oszczędzanie.

W części sprawdzającej deklarowane umiejętności teoretyczne uczniów (wykres 9) badani mieli za zadanie wyobrazić sobie, że należy wyjaśnić pewne mechanizmy ekonomiczne (np. jakie czynniki wpływają na zmianę cen) lub też podjąć próbę uzasadnienia dokonanego wyboru (np. odpowiedzieć na pytanie, czym należy się kierować, wybierając przyszłościowy zawód).

Podobnie jak w latach poprzednich, uczniowie z grupy EUD byli najbardziej pewni swojej wiedzy w zakresie wyjaśnienia przyczyn kryzysu gospodarczego (62 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*). Nieco mniej osób potrafiłoby wskazać kryteria, jakimi należy się kierować przy wyborze perspektywicznego zawodu (52 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*). Największą trudność dla młodszych uczniów stanowiłoby niewątpliwie zaproponowanie strategii walki z inflacją (20 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*) oraz wyjaśnienie związku pomiędzy wysokością podatków a rynkiem pracy (30 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*).

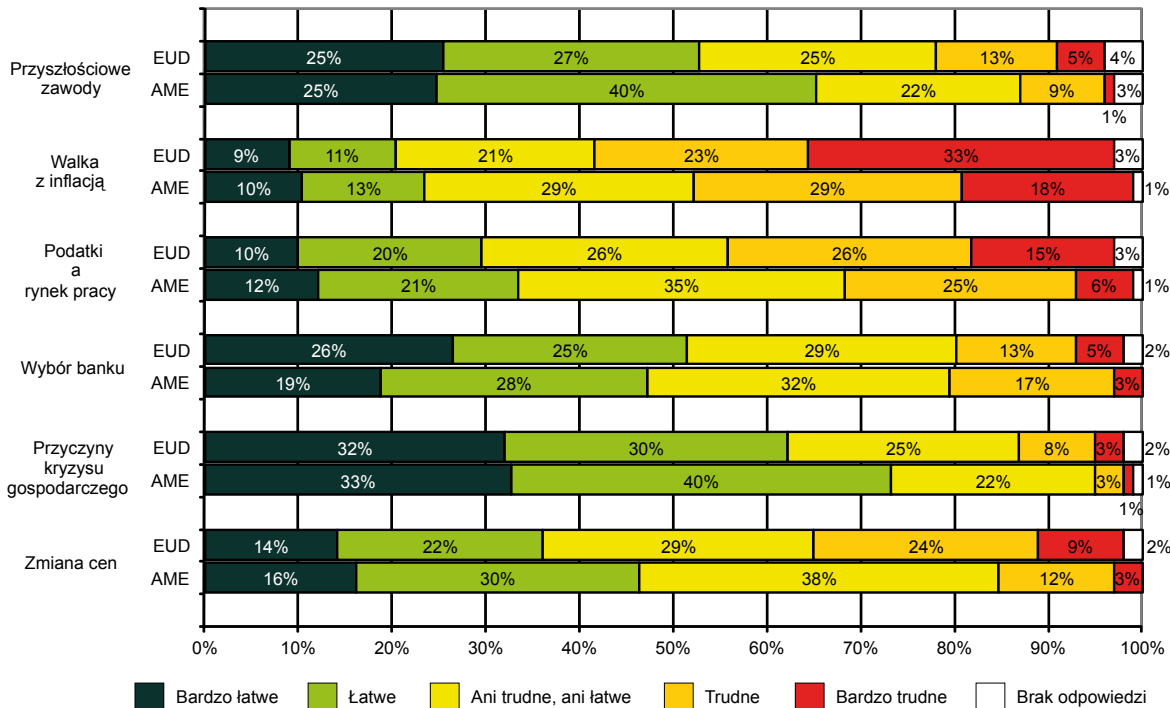
W grupie uczniów starszych (AME), podobnie jak w grupie młodszej, badani za najłatwiejsze uznali wyjaśnienie przyczyn kryzysu gospodarczego (73 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*). Tegoroczne wyniki przyniosły jednakże dość istotne zmiany w porównaniu do roku poprzedniego. Otóż o wiele częściej uczniowie AME deklarowali, iż wybór przyszłościowego zawodu nie byłby dla nich problemem (65 proc. w tym roku w porównaniu do 56 proc. w roku ubiegłym).

Wykres 8. Umiejętności praktyczne (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 9. Umiejętności teoretyczne (EUD i AME)

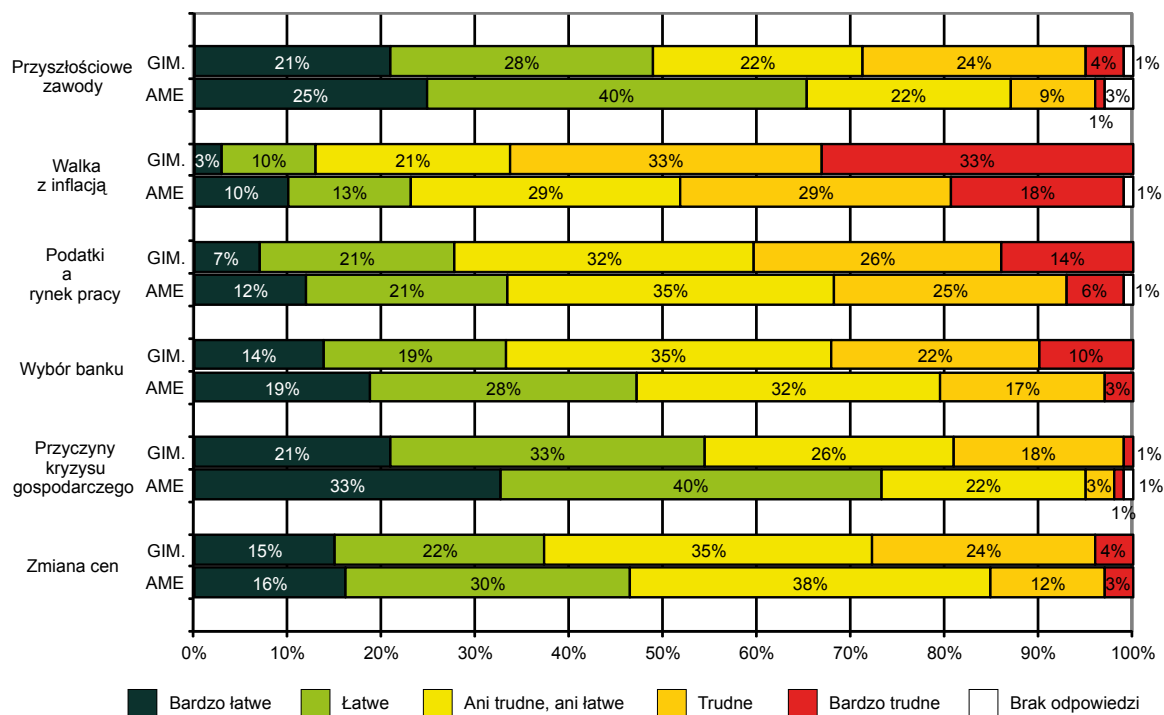
Źródło: opracowanie własne.

Zmiana nastąpiła również w kwestii umiejętności wyboru banku. W roku ubiegłym aż 67 proc. uczniów AME uważało to za *bardzo łatwe* i *łatwe*, w tym roku – zaledwie 47 procent. Spadek jest tak znaczny, że

nawet uczniowie EUD osiągnęli lepszy wynik (51 proc. wskazań *bardzo łatwe* i *łatwe*).

Jeżeli chodzi o porównanie umiejętności teoretycznych grupy AME i GIM, to w każdym przypadku

Wykres 10. Umiejętności teoretyczne (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

uczniowie AME osiągnęli wynik lepszy od swoich rówieśników (biorąc pod uwagę odpowiedzi *bardzo łatwe* i *łatwe*). Należy jednak pamiętać, iż są to subiektywne deklaracje uczniów, co – jak pokazują wyniki w części *wiedza* – nie zawsze odzwierciedla rzeczywisty poziom wiedzy i umiejętności respondentów.

Podsumowując obszar *umiejętności*, można stwierdzić, iż – wzorem lat ubiegłych – badani uczniowie z obu grup wiekowych znacznie częściej niż problemy teoretyczne oceniają problemy praktyczne jako bardzo łatwe do rozwiązania. Oczywiście wpływ na taki wynik ma sam charakter zagadnień ujętych w części praktycznej i teoretycznej. Młodemu ludziom, stojącym na progu edukacji ekonomicznej, trudniej jest z oczywistych względów prawidłowo wskazać skomplikowane zależności pomiędzy zjawiskami ekonomicznymi. O wiele łatwiej jest im odnaleźć się w sytuacjach codziennych (zwrot towaru do sklepu, odmowa udzielenia pożyczki czy nawet wykazanie się umiejętnością oszczędzania).

Postawy

Trzeci i ostatni analizowany obszar funkcjonalny to *postawy*. W tej części ankiety badani odpowiadali na dwa pytania otwarte dotyczące powodów, dla których warto się uczyć ekonomii – w przypadku pierwszego wskazywali, dlaczego ich zdaniem generalnie nauka ekonomii jest przydatna, a w przypadku drugiego ujawniali własne motywacje do nauki. Na drugie pytanie odpowiadali jedynie uczniowie AME i EUD, gdyż przyjęto, iż uczniowie GIM nie realizują dodatkowych zajęć pozaszkolnych z ekonomii. Ponadto badani mieli

za zadanie odnieść się do kilku zaprezentowanych kwestii, określając w pięciostopniowej skali (od *zdecydowanie tak* do *zdecydowanie nie*), w jakim stopniu zgadzają się z przedstawionymi stwierdzeniami.

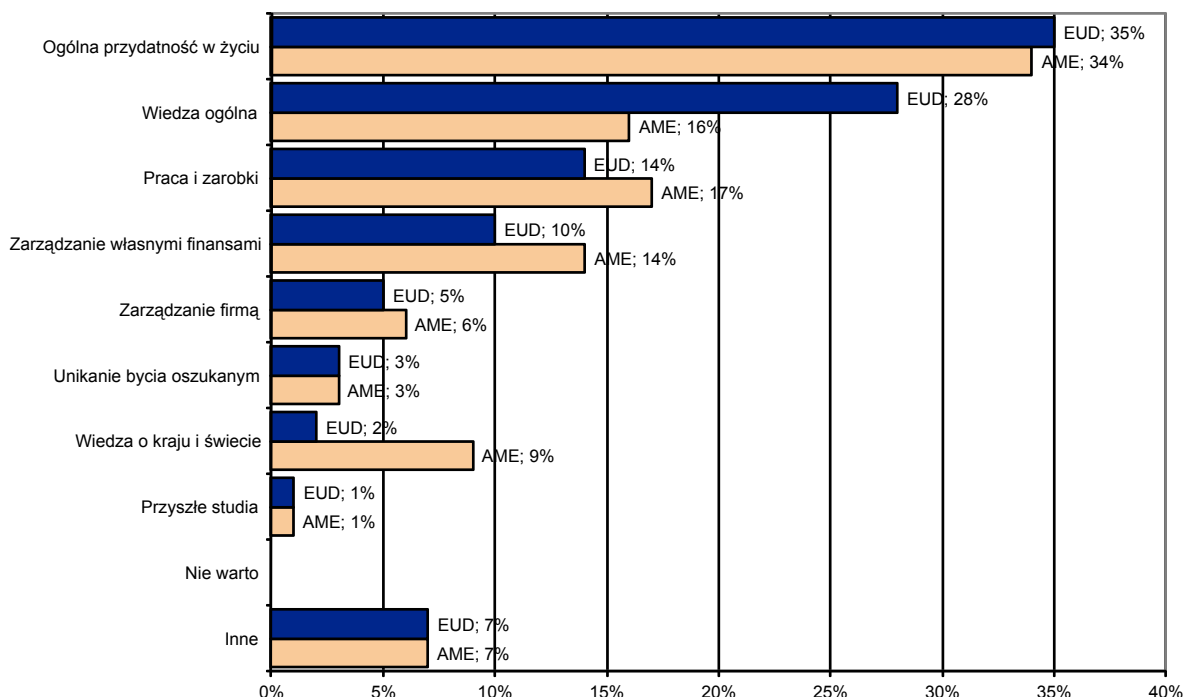
W grupie młodszych uczniów, podobnie jak w roku ubiegłym, wśród powodów, dla których warto się uczyć ekonomii, dominowały względy poznawcze (*ogólna przydatność w życiu, wiedza ogólna, wiedza o kraju i świecie*). Taką motywację wskazało 65 proc. uczniów EUD. Względy praktyczne przemawiające za nauką ekonomii (*praca i zarobki, zarządzanie własnymi finansami, zarządzanie firmą*) były wskazywane rzadziej.

W grupie starszej młodzieży jako ogólna motywacja do nauki ekonomii również przeważały względy poznawcze – wskazało je 59 proc. uczniów AME. Jednakże w stosunku do uczniów EUD, podobnie jak w roku ubiegłym, można zauważyć przesunięcie akcentu w kierunku praktycznych korzyści z nauki ekonomii. Aż 37 proc. uczniów AME wskazało, iż warto uczyć się ekonomii, aby mieć w przyszłości dobrą pracę i zarobki, zarządzać własnymi finansami czy też prowadzić firmę.

W grupie uczniów GIM jako powód nauki ekonomii dominuje kwestia zarządzania własnymi finansami (21 proc. wskazań). Tym, co wyraźnie rzuca się w oczy na tle odpowiedzi uczniów AME, jest fakt, iż uczniowie GIM ponad dwa razy rzadziej wskazują naukę ekonomii jako rzecz przydatną w życiu (zaledwie 15 proc. wskazań przy 34 proc. wskazań w grupie AME).

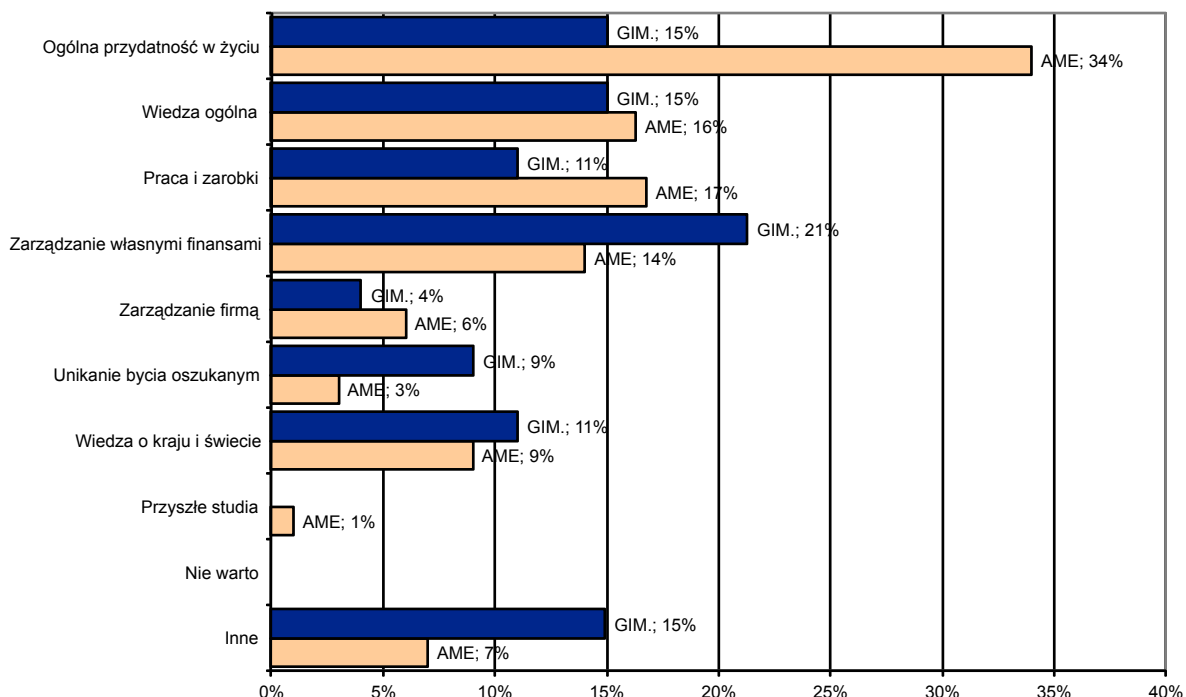
Podobnie jak w latach ubiegłych, w odpowiedziach na drugie pytanie – o osobiste motywacje

Wykres 11. Dlaczego warto się uczyć ekonomii (EUD i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 12. Dlaczego warto się uczyć ekonomii (GIM i AME)

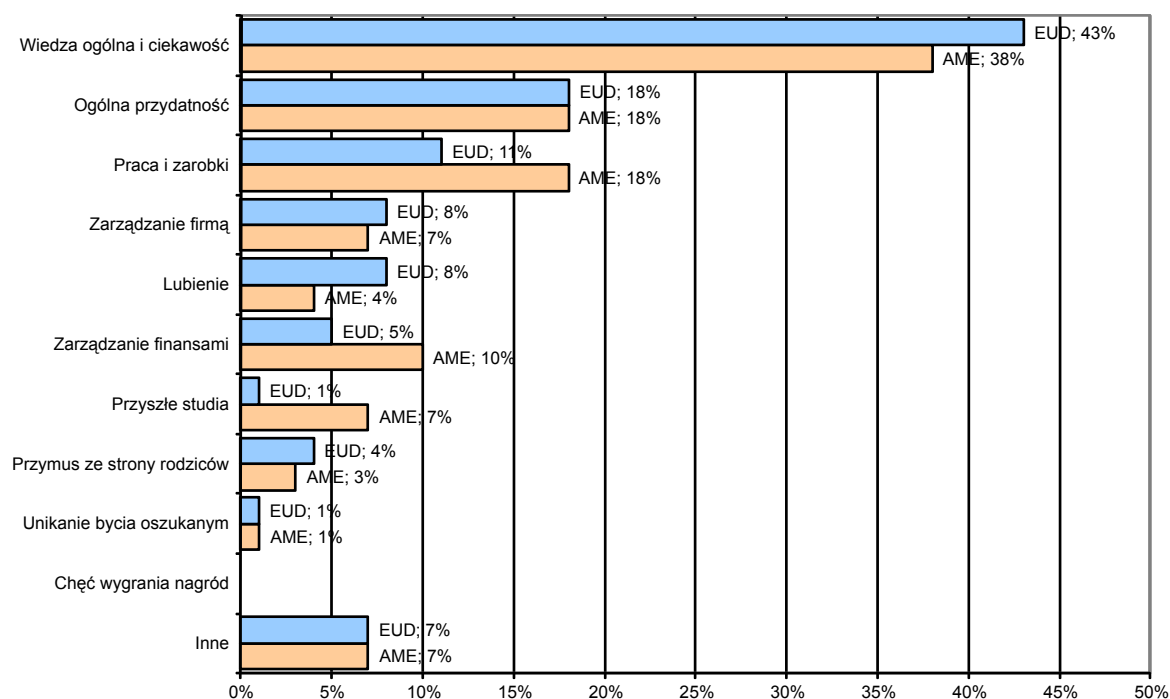

Źródło: opracowanie własne.

badanych do nauki ekonomii – znalazły potwierdzenie wcześniejsze wskazania uczniów, dotyczące pytania o motywacje uniwersalne. Grupa młodsza w o wiele większym stopniu preferowała motywacje poznawcze, a starsza dostrzegała i wskazywała praktyczne powody

oraz korzyści płynące z nauki ekonomii. Ponadto jeden uczeń z AME i dwóch uczniów z grupy EUD przyznało, iż liczy na atrakcyjne nagrody, które Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy i Akademia Młodego Ekonomisty przyznają najlepszym studentom.

Wykres 13. Dlaczego uczysz się ekonomii (EUD i AME)

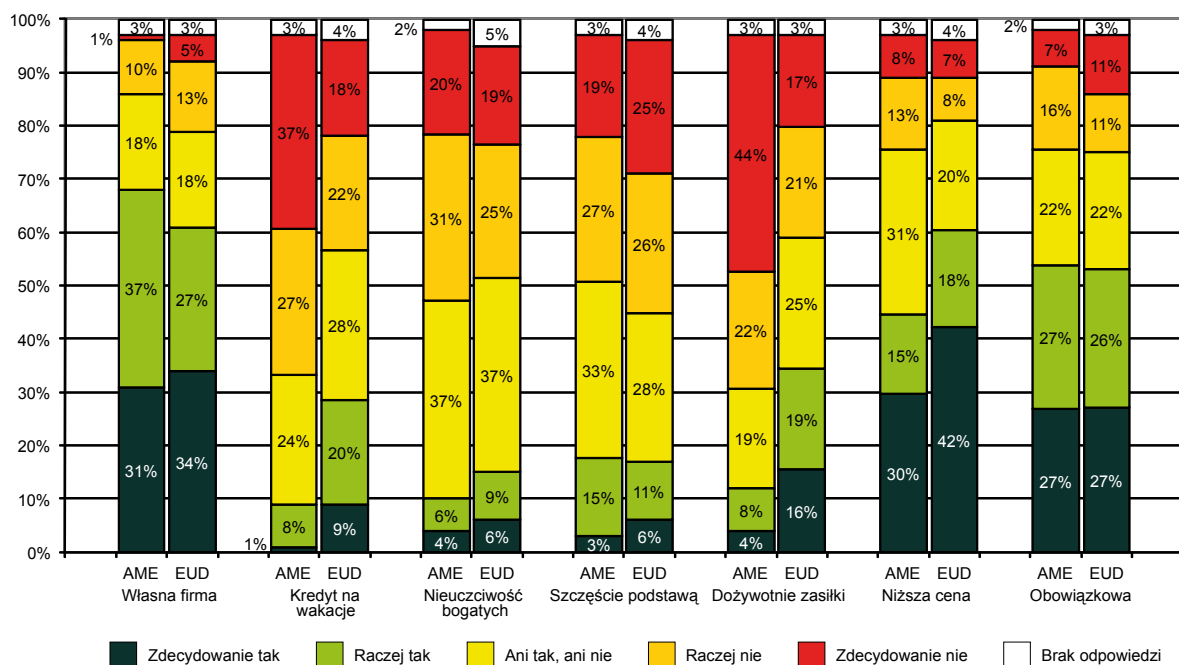
Źródło: opracowanie własne.

Trzecim zadaniem w obszarze funkcjonalnym postawy było ustosunkowanie się badanych do przedstawionych stwierdzeń:

- w przyszłości chciałbym prowadzić własną firmę;
- jeżeli ktoś ma za mało pieniędzy na zagraniczny wyjazd wakacyjny, powinien wziąć kredyt;

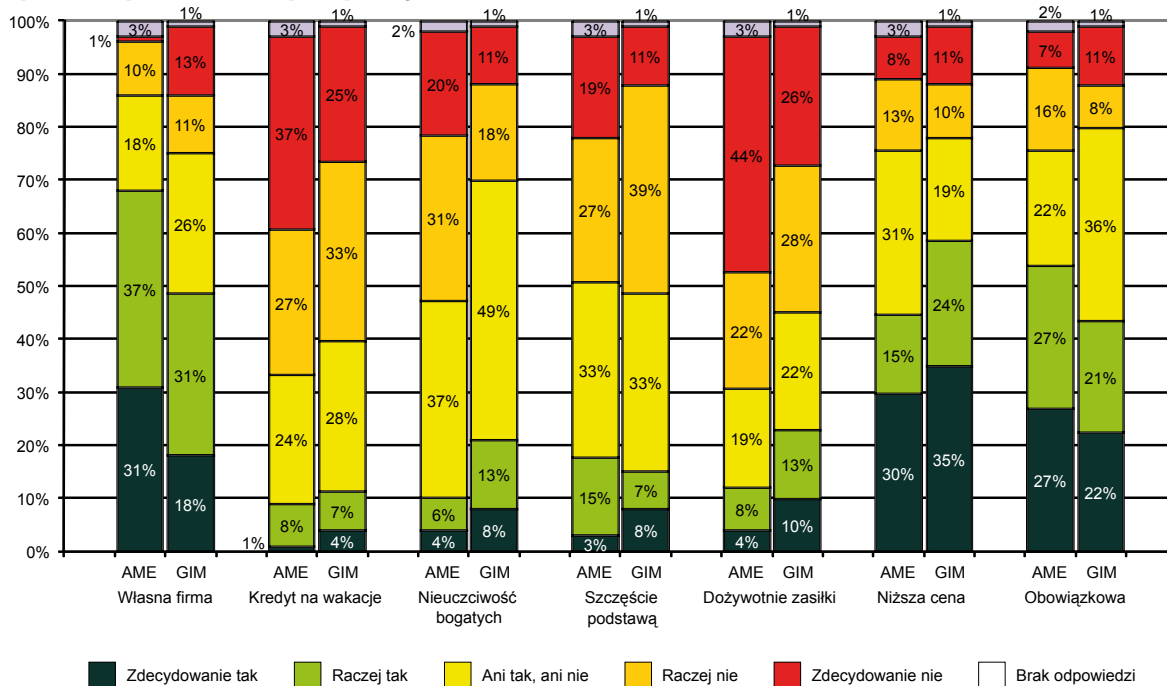
- bogaci przedsiębiorcy zgromadzili swój majątek, postępując nieuczciwie.
- o tym, czy ktoś odniesie sukces w biznesie, w największym stopniu decyduje szczęście;
- zasiłki dla bezrobotnych powinny być dożywotnie;

Wykres 14. Opinie na temat wybranych zagadnień (EUD i AME)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 15. Opinie na temat wybranych zagadnień (GIM i AME)

Źródło: opracowanie własne.

- państwo powinno obniżyć cenę benzyny do 3 zł za litr;
- ekonomia powinna być obowiązkowym przedmiotem w szkole podstawowej.

Podobnie jak w roku ubiegłym, uczniowie EUD wykazali się nadspodziewanie dużą dojrzałością i ekonomicznym rozsądkiem. Niewielki (jak na tak młode osoby) odsetek badanych zdecydowałby się na kredyt na wakacje (29 procent). Badani uczniowie nie ulegają także zbyt często iluzji, iż powodzenie w biznesie zależy od szczęścia (17 proc. wskazań), nie znajduje również ich uznania obiegowy pogląd, że osoby bogate są nieuczciwe (zgadza się z nim 15 proc. uczniów EUD). Około jedna trzecia badanych postuluje, aby zasiłki dla bezrobotnych były dożywotnie, a 60 proc. chce, aby rząd administracyjnie obniżył cenę benzyny. Podobnie jak w latach ubiegłych, kwestię obniżki ceny benzyny przez rząd należy rozpatrywać dwójako. Nie jest bowiem do końca jasne, na ile młodszy uczniowie są świadomi faktu, że rząd rzeczywiście posiada ku temu odpowiednie narzędzia (np. poprzez ustalanie wysokości podatków pośrednich), a w jakim stopniu powielają obiegowe opinie i myślą życzeniowo. Optimizmem z kolei napawa fakt, że możliwość prowadzenia w przyszłości własnej firmy bierze pod uwagę aż 61 proc. uczniów EUD.

W grupie AME akceptacja najbardziej populistycznych haseł i nierozsądnych posunięć (*dożywotnie zasiłki dla bezrobotnych, kredyt na wakacje, bogaci są nieuczciwi*) jest jeszcze niższa niż wśród uczniów młodszych, dodatkowo aż 68 proc. starszej młodzieży rozważa w przyszłości prowadzenie własnej firmy.

W grupie uczniów GIM w porównaniu z uczniami AME daje się zauważyć wyższy poziom akceptacji dla populistycznych rozwiązań ekonomicznych (23 proc. za dożywotnimi zasiłkami dla bezrobotnych i 59 proc. za administracyjnym obniżeniem przez rząd ceny benzyny). Wyższa w grupie GIM jest także akceptacja dla takich zachowań, jak wzięcie kredytu na wakacje (29 proc. wskazań), czy też haseł o nieuczciwości osób bogatych (15 proc. wskazań).

Podsumowanie i wnioski

Podsumowując rezultaty przeprowadzonych badań, należy przede wszystkim podkreślić celowość i zasadność upowszechniania wiedzy ekonomicznej wśród młodzieży. Z roku na rok widoczny jest progres w tej części badania, gdzie oceniana jest rzeczywista wiedza uczniów. Tegoroczna edycja przyniosła wyraźną poprawę w zakresie definiowania takich pojęć jak *PKB, pieniądź elektroniczny czy koszt stały*, które w poprzednich latach sprawiały problem respondentom.

Podobnie jak w latach poprzednich, wyniki tej części ankiety, w której oceniano rzeczywistą wiedzę, wskazują, iż starsi uczniowie lepiej sobie radzą z definiowaniem pojęć ekonomicznych niż ich młodszy kole-dzy, choć tegoroczne badanie pokazało, że różnica ta się zmniejszyła. Można założyć, iż takie zróżnicowanie w poziomie wiedzy obu grup jest efektem „dłuższego stażu” starszej młodzieży w nauce ekonomii.

Pozytywną obserwacją płynącą z badania jest empiryczne potwierdzenie, iż uczniowie z grup AME i EDU dostrzegają sens i użyteczność uczestnictwa w progra-

mach pozaszkolnej edukacji ekonomicznej. Przemawia to zdecydowanie za dalszym rozwijaniem tej formy popularyzacji wiedzy ekonomicznej. Nie ulega wątpliwości, iż prowadzone zajęcia rozbudzają ciekawość młodzieży i zachęcają ją do samodzielnego zdobywania wiedzy na tematy ekonomiczne. Co więcej, udział w projektach edukacji pozaszkolnej w wielu przypadkach jest dla uczniów jedyną okazją do pozyskania wiedzy ekonomicznej od profesjonalistów. Badania z poprzednich lat wskazywały bowiem, iż młodzież w dużej mierze czerpała swoją wiedzę z doświadczeń życia codziennego, co groziło utrwalaniem powierzchownego pojmowania wielu zagadnień ekonomicznych.

Na szczególną uwagę przy ocenie wyników ankiety zasługuje ogromna wartość edukacyjna programów pozaszkolnej edukacji ekonomicznej. Szczególnie widoczna jest ona w części *postawy*, w której uczniowie mogli wyrazić swoje poglądy na podane tematy. Porównanie ekonomicznej dojrzałości gimnazjalistów z grupy AME z ich rówieśnikami nieuczestniczącymi w tego typu zajęciach (GIM) wypada zdecydowanie na korzyść uczniów AME. Ogromną wartością dodaną jest także rozbudzenie wśród uczniów AME i EUD zainteresowania prowadzeniem własnej firmy. Wyraźnie widać, iż uczestnictwo w zajęciach EUD i AME sprzyja kształtowaniu u młodzieży postaw proprzedsiębiorczych.

Economic education in the perspective of teenagers

The article presents the results of the fifth edition of the study focused on the economic maturity and awareness of children and youth. The study has been based – like in case of previous editions – on an anonymous survey. The respondents were the students of primary schools and lower secondary schools who take part in out-of-school economic education – the students of Children's University of Economics (EUD) and The Academy of Young Economist (AME). For the first time, also the students of lower secondary school who do not participate in such out-of-school education have been invited to complete the survey.

POLECAMY

Piotr Bielecki, *Studencka informacja zwrotna w zarządzaniu jakością studiów. Jak obudzić wykładowców i studentów?*, Difin, Warszawa 2014

Celem publikacji jest zaprezentowanie holistycznego podejścia do roli studenckiej informacji zwrotnej w zarządzaniu jakością studiów. Autor przedstawia różnorodne podejścia i metody badawcze, a także wskazuje różne źródła informacji, które będą gwarancją większej rzetelności i trafności wyników studenckiej ewaluacji zajęć dydaktycznych. Prócz klasycznych kwestionariuszy stosowanych przez większość uczelni prezentuje szeroką gamę innych, nieformalnych technik, jak np. sondy, streszczenia, karty KWL/KWHL, kwestionariusz pewności swoich umiejętności związanych z przedmiotem, kwestionariusz zdarzenia krytycznego. Obszerne aneksy opisujące przykłady dobrych praktyk i projektów z zastosowaniem zarówno formalnych, jak i nieformalnych metod oraz technik stanowią doskonale podsumowanie całej publikacji. Praca adresowana jest głównie do osób zajmujących się badaniami jakości poszczególnych kierunków studiów na uczelniach, w tym ewaluacją studenckiej informacji

zwrotnej, a także do wykładowców. Publikację można nabyć w księgarni internetowej wydawnictwa: <http://www.ksiegarnia.difin.pl>

Zoomla i WikiKids

Portal internetowy Zoomla został stworzony z myślą o młodzieży, która dzięki niemu w jednym miejscu znajdzie najświeższe informacje z kraju i świata, a także ciekawe materiały pomocne w nauce i rozwijające zainteresowania. W swojej ofercie Zoomla posiada wiele ciekawych gier edukacyjnych, a także narzędzie do tworzenia prezentacji i tekstów. Twórcy zachęcają również użytkowników do przesyłania własnych artykułów, które chcieliby zamieścić na stronach portalu. Przygotowano ponadto specjalną zakładkę dla nauczycieli, zawierającą wiele ciekawych informacji i materiałów pomocnych w przygotowaniu lekcji. Analogicznym portalem przeznaczonym dla trochę młodszych użytkowników – uczniów niższych klas – jest WikiKids. Oba portale powstały w ramach projektu „Teraz e!-dukacja” realizowanego przez Centrum Rozwoju i Edukacji Młodzieży.

Więcej informacji można znaleźć na stronach:

https://www.zoomla.pl/odkrywcy_index.php, https://www.wikikids.pl/odkrywcy_index.php

